

Světová a česká literatura do konce 18. století

min. 2 literární díla

⇒ **WILLIAM SHAKESPEARE** – *Hamlet* . . . . .drama - 2.

Světová a česká literatura 19. století

min. 3 literární díla

EDGAR ALLAN POE – *Havran* (**REDO**) . . . . .poezie - 3.**KAREL JAROMÍR ERBEN** – *Kytice* (**REDO**) . . . . .poezie - 4.⇒ **FJODOR MICHALJEVIČ DOSTOJEVSKIJ** – *Zločin a trest* . . . . .próza - 5.**OSCAR WILDE** – *Obraz Doriana Graye* (**check**) . . . . .próza - 6.

Světová literatura 20. – 21. století

min. 4 literární díla

DAN BROWN – *Šifra Mistra Leonarda / Da Vinciho Kód* (**TODO**) . . . . .próza - 7.⇒ **GEORGE ORWELL** – *Devatenáct set osmdesát čtyři* . . . . .próza - 8.

Česká literatura 20. – 21. století

min. 5 literární díla

⇒ **FRANZ KAFKA** – *Proměna* . . . . .próza - 9.⇒ **VIKTOR DYK** – *Krysař* . . . . .próza - 10.

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:
drama, tragédie

Jazyk a slovní zásoba:

Hra je psána spisovným až vytříbeným jazykem. Postavy od dvora mluví vznešeně. Autor dodává postavám charakter skrz užitý jazyk. Hamlet je velmi mluvnicky zdatný. V jeho řeči se vyskytuje ironie až sarkasmus. Metaforami, slovními hříčkami a dvojsmysly dodává na **důvěře své předstírané šílenosti**. Užívá i mnohých básnických figur, kupříkladu anafory, inverzí slovosledu a asyndoty. Laertes, Ofélie a hlavně Claudius za ním **nezaostávají a mluví vznešeně též**. Polonius je skvělou ukázkou charakteru promítnutého skrz řeč. Využívá **nadbytek** vznešených slov pro ukázkou svého obsáhlého repertoáru a to **na úkor samotné myšlenky** svého sdělení. Dokazuje tím svou snahu obhájit si své místo u dvoru. Výjimku z tohoto pravidla tvoří prostý lid, které *Shakespeare* nechává mluvit prostě až hrubě.

Stylistická charakteristika textu:

Hamlet, typicky pro *Shakespearova* díla, je psán **blankversem**. Pro rozvinutí postav a jejich motivů slouží monology. Dialog posouvá děj. Důraz je na myšlenku a charaktery, děj je druhořadý a podtrhuje charakter postav. Autor od děje kličkuje a viditelně oddaluje posun. Což dává postavám čas na rozvinutí.

Postavy:

Hamlet – princ, syn královny Gertrudy a již zesnulého krále, následník trůnu, není schopen se vypořádat se ztrátou svého otce o které se později dozvídá, že nebyla z přirozených důvodů.

Horacio – věrný přítel Hamleta, filosof a rozvázný člověk, s Hamletem diskutuje o jeho názorech, dotazuje se.

Polonius – předseda státní rady, věrný koruně. Až moc horlivý, snaží se králi pomoci se šíleným Hamletem. Na svou horlivost a sebevědomost doplácí.

Ofelie – dcera Poloniova, zamilovaná do Hamleta, láskou zmítaná až utrápena je.

Laertes – syn Poloniův, bratr Ofelie, který si vyčítá ztrátu otce i sestry – kvůli intrikám nového krále nakonec zabíjí Hamleta.

Claudius – nový král, manžel Gertrudy, naplánoval smrt starého krále, svého bratra, pro svoje obohacení a svými intrikami se pokusil zbavit i Hamleta.

Gertruda – dánská královna, snaží se uklidnit manžela a ochraňovat syna, pro svou nerozhodnost zemře.

Duch starého krále – jménem také Hamlet, zapřísahá syna aby vykonal pomstu ale aby nijak neublížil své matce.

Děj:

Příběh se odehrává v poměrně krátkém časovém úseku, z pohledu historie, od smrti jednoho Hamleta do smrti Hamleta druhého. Duch starého krále zjevuje, že byl otráven, Hamlet začne předstírat šílenství a během tohoto období usiluje o usvědčení nového krále, svého strýce. Nakonec ho usvědčí za pomoci kočovných herců, kteří sehrají na královském dvoře onu bratrovraždu a král se sám usvědčí svojí reakcí na tuto scénu. Hamlet se setká se svojí matkou a probodne muže, co je odposlouchával za tapisérií v domnění, že jde o jeho strýce, zrádného krále Claudia. Místo toho **k zemi padá Polonius**, otec jeho milované Ofelie a jejího bratra Laerta, který byl tou dobou na cestách. To dává králi příležitost se Hamleta zbavit a vykázat pryč, do Anglie. Tam už Hamletovi domluvil popravu, aniž by o tom věděla jeho matka. Hamlet ale lstí podstříci na popravu muže, kteří naopak měli dohlédnout na jeho popravu. Po čase se vrací zpátky, zrovna na pohřeb Ofelie. Co sama, bez otce, bratra a milého, zhroutila se do šílenství a nakonec utonula. Laertes se vrátil ještě před Hamletem, akorát aby našel svou sestru šílenou a viděl její poslední chvíle. Tohoto využije Claudius, který **Laerta poštve proti Hamletovi**. Oba muži souhlasí s šermířským soubojem a běsem zaslepený Laertes přijímá otrávenou čepel od Claudia, aby zaručil, že Hamlet toho dne zemře. Claudius si chce výsledek pojitit ještě tím, že připraví otrávenou číši, ze které by nechal Hamleta napít, kdyby souboj vyhrál bez jediného krábane. Z číše se napije královna Gertruda, Hamlet je opravdu zasažen otrávenou čepelí, muži si čepele vymění a jedem je zasažen i Laertes, ten zjeví králův hrůzný plán Hamletovi a ten otrávenou čepelí probodne krále a do krku mu nalije jeho otrávené víno. Všichni tedy umírají a Hamlet svými **posledními slovy žádá**, aby se jeho příběh nadále **tradoval po pravdě** a bez Claudiových lží.

Kompozice, prostor a čas:

Chromologický děj v pěti dějstvích vypráví příběh o tragédii prince z Danmarku, ze hradu Elsinor v Dánsku, v počátku 17. století.

LITERÁRNÍ HISTORIE

Politická situace:

Hamlet byl napsán a hrán v období, kdy královně Elizabetě I. bylo kolem šedesáti let. Šlo o období nepokojů a nejistoty ohledně koruny, protože trůn neměl dědice a královna odmítala jednoho jmenovat. Poddaní si o svého času oblíbené královně začali myslet, že se na stará kolena stala slobymyslnou až nebezpečnou. *Hamlet* přesně takového monarchu popisuje, králi se nedá věřit ohledně jeho úmyslů a princ, následník trůnu, hraje blázna a aktivně jde proti králi. Stejně jako v *Shakespearově* realitě, i v jeho hře jde o nejisté období, kdy nikdo neví, jak bude královský rod pokračovat.

Vlivy na dané dílo:

Shakespeare se pro svůj příběh inspiroval starou norskou legendou. Stejně jako u jiných svých významných děl tedy vzal příběh a ve svém podání z něj udělal hit. *Gesta Danorum*, či *Činy Dánů*, jak je šestnáctidílná série napsaná *Saxo Grammaticus* známá u nás, popisuje historii Dánska a knihy třetí a čtvrtá pojednávají právě o princí, který se stal předlohou pro *Hamleta*.

Kontext dalších druhů umění:

Drama náleží k podžánru, pro který tou dobou anglické obecnstvo ještě nemělo název a tím je „tragédie o pomstě“ (v angličtině *„Revenge tragedy“*). Jde o podžánr, který sdílí se známou *Španělskou tragédií*, která tomuto podžánru dala vzniknout. Stejně jako moderní *John Wick*, o něco starší *Kill Bill*, či mnoho nezmíněných dalších děl, jde o příběh, kdy hrdina, který není zárnou ukázkou mravních zásad, přijde o milovaného člověka a celý příběh je o nalezení a zabití vraha - kdy hrdina většinou při daném činu sám umírá. *Hamlet*, i když vyšel jen asi dekádu po *Španělské tragédii*, tak subžánr podrobil mnoha otázkám. Hrdina zde zná vraha už od začátku a neměl žádnou překážku v tom ho zabít. Příběh mohl ukončit už během prvních pár minut. Místo toho přes monology a hluboké dialogy řeší, zda je v právu, zda to může provést, zda to smí provést.

Autor – život autora:

William Shakespeare je dodnes považován za jednu z nejvýznamnějších postav anglické historie. Jeho dramata jsou světoznámá, do svých děl vymyslel spoustu slov a slovních spojení, která se později staly základem anglického jazyka.

Shakespearova tvorba se dá zjednodušeně dělit do tří období jeho života. První, což obsahuje díla s relativně nadějným námětem, patří sem i právě *Romeo a Julie*. V dalším období nahrazuje vtip za ironii a optimismus za rozpor světa, sem patří i *Hamlet*. A poslední období obsahuje příběhy s pohádkovými náměty, komedie i tragédie, z tohoto období vzešla kupříkladu *Zimní pohádka*.

Další autorova tvorba:

Mezi další významná díla patří *Romeo a Julie*, *Othello*, *Sen noci svatojánské* a *Zimní pohádka*.

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

Při prvních představeních byl *Hamlet* přijat velmi pozitivně, dle dostupných zdrojů šlo o krvavější verzi moderních převyprávění, ale diváci hru milovali. Během 18. století došlo ke změně, kritika narůstala a mnozí začali hru odsuzovat jako vulgární a barbarskou, že působí jak kdyby byla napsána opilcem. V začátcích 20. století se náhled začal zase měnit. Lidé se na něj začali dívat více psychologicky a oceňovali propracovanost postav.

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:

Shakespeare zde porušil mnoho pravidel „správného dramatu“, které tou dobou autoři uznávali. Nejvýznamnějších z nich je nadvláda akce nad myšlenkou, které porušil soustředěním se na monology. Další autoři se právě v této změně narativu inspirovali a viděli v tom možnost dát vlastním postavám větší hloubku. *Hamlet* i jako příběh vyvolal odezvu, jde o díla psychologická, která hledají hloubku v jeho činech, či o díla adaptační až epigonická, která si dala za úkol dát hloubku vedlejším postavám, která v originálu pouze rozšiřují Hamletovi motivy.

Za zmínku stojí *Ophellia* jako dílo od *Lisi Kleinové*, která si vzala za úkol převyprávět příběh z pohledu hrdinky, co podle ní neměla tolik šancí vyniknout.

OSOBNÍ NÁZOR

Příběh samotný je poměrně jednoduchý, ale právě osobnost a motiv jednotlivých postav je tím, v čem u mě příběh vede. Postavy mají uvěřitelné důvody ke svým činům a pochybují nad jejich správností. I samotný divák tak dostává zrcadlo, když je mu přednesen rozumný názor, který by sám v úvahu nevzal.

Ukázka z díla:

Hamlet. Býtí nebo nebýt – to je otázka: je důstojnější zapřít se a snášet eurovat osudu a jeho rány, anebo se vzeprít moři trápení a skoncovat to navždy? Zemřít, spát – a je to. Spát – a navždy ukončit úzkost a věčné útrapy a strážné, co údelem jsou těla – co si můžeme přát víc, po čem touhít? Zemřít, spát – spát, možná snít – a právě v tom je grada. Až stihnue vřava pozemského bytí, ve spánku smrti můžeme mít sny – to proto váháme a snášíme tu dlouhou bídu, již se říká život. Neboť kdo vydržel by kopance a výsměch doby, aroganci mocných, přitaky soudů, znesvěcenou lásku, nadatost úradů a ústky, co slámost věčně sklízí od lumpů, když pohná dyka srovnala by účty, a byl by klid? Kdo chtěl by nést to bířímé, úpět a plahočit se životem, nemít strach z toho, co je za smrtí, z neznámé krajiny, z níž pouťníci se nevracejí. To nám láme svůl – snášíme radši hrůzy, které známe, než alychom si vstřícť těm neznámým. Tak svědomí z nás dělá zbabělce a zdrává barva rozhodného činu se rozněmůže zbledlou meditací, záměry velké významem a vahou se odvracejí z vytčeného směru a neuzrají v čín.

Blankvers – nerýmovaný *splachetnický* (záleží na počtu a typu slabik) *jambický* (dvojslabičná stopa sestávající z krátké a dlouhé slabiky) verš o pěti *stopách* (základní jednotka metra). **Anafora** – opakování shodného slova na začátku veršů. **Asyndota** – hromadění slov bez užití spojek (jeden kámen dva domy tři zříceniny čtyři hrobníci). **Epigon** – slepé následování originálu, dle určitých zdrojů se od adaptace a převyprávění liší jen menším množstvím originality.

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

Lyricko-epická báseň, spíše balada.

Stylistická charakteristika textu:

Jedná se o krátkou barvitou báseň, kdy autor užívá popisů pro navození atmosféry temného pokoje. Je zde kontrast mezi klidným pokojem a bouří za okny. I přes krátkost básně se autorovi daří bravurně popsat atmosféru i psychické rozpoložení hlavní postavy, která je promítnutím samotného autora.

Postavy:

Vypravěč – Autor sám, truchlí nad smrtí Lenory, své milované, stejně jako autor truchlil nad smrtí své ženy.

Havran – Tajemný pták, co přiletí z bouřlivé noci a opakuje jedno slovo, které ho klidně mohl naučit majitel, „nevermore“ (v překladu jde většinou o dvou či tří slovní frázi, v mé verzi „nikdy více“). Jak autor propadá ve svých myšlenkách hloubš a hloubš, připisuje havranovým slovům větší a větší smysl.

Lenora – Mrtvá milenko, není zde o ní moc řečeno, než to, že nad ní hlavní postava truchlí.

Děj:

Occitáme se v pokoji učence, starého muže, kterého trápí ztráta milenky a snaží se zapomenout s nosem v knížce. Zatímco je muž uvnitř svého malého kruhu míru, tak za okny zuří bouřka.

Ťuk, tuk, tuk. Muže z dlení vytrhne zatukání, poleká se, racionálně se snaží přesvědčit, že o nic nejde, jde otevřít dveře a tam nikdo.

Ťuk, tuk, tuk. Zlověstné zatukání bez původu. Muž otevírá okenici, čímž je jeho klid narušen už ničím nezjemněnou bouří. Z tohoto nehezkého prostředí do pokoje vlétá Havran. (V originále Krkavec, ale překladatelé se rozhodli, že nevíme, co krkavec je a že havran je u nás více v povědomí jako stvoření Satanovo, čehož autor se snaží docílit. Nevíme, zda byl poslán z druhé strany, zda jenom blouzníme ze zmařené lásky společně s autorem, či zda k nám opravdu přišel posel se zprávou. Havran, i přes veškerou symboliku, může být jen ptákem, který se chtěl jít schovat do teplého příbytku před bouří. Také ale mohl muži přinést důležitou zprávu.) Havran se usadí na poprsí Pallady (socha Pallas Athény) což muži připadá ironické a i se tomu zasměje. Další várka symbolismu.

Muž se ptá na různé otázky, kdy vždy dostane odpověď zápornou a konečnou, „nevermore“. Ptá se dál, kdy vždy dostává stejnou odpověď a propadá čím dál tím hloubš do sebe trýzně.

Kompozice, prostor a čas:

Báseň o krátkém časovém období, psána chronologicky. 18 slok a pouze 108 veršů. Jde-li skutečně o prakticky auto-biografii, vypsání z depresí básníka, tak by se báseň odehrávala v devatenáctém století.

LITERÁRNÍ HISTORIE

Edgar Allan Poe – život autora:

Autor vedl celkem bídný život. Otec alkoholik se na ně vykašlal, matka zemřela, když byl mladý. Byl umístěn do dětského domova, odkud si ho převzal bohatý obchodník a umožnil mu studium. Pár let žili spolu i v Anglii, která se mu mnohokrát stala inspirací pro svojí práci. Díky své povaze a možná i vzpomínkách byl však vysoce nevyrovnaný. Propadal hráčství a závislostem, i když i za života sklídl slávu, tak nikdy nebyl přímo bohatý. Nejspíš i toto mu pomohlo napsat jeho skvosty.

Edgar Allan Poe byl i kritizován za své manželství se svojí sestřenicí. V době svatby jemu bylo sedmadvacet a jí třináct. Dle určitých zdrojů se jejich vztah podobal spíše sourozeneckému než manželskému. Virginia Poe zemřela mladá na nemoc.

Další autorova tvorba:

Mezi další autorovu tvorbu patří Rukopis nalezený v láhvi, Filozofie básnické skladby a Příběhy Arthura Gordona Pyma z Nantucketu.

OSOBNÍ NÁZOR

Havran je bravurně zpracovanou básní, která zvládá dokonale obrazutvornost. I týdny po přečtení si jsem schopen vybavit pochmurnost básníkovy pokoje a jak jsem soucítil s jeho trápením, které jsem ani nezažil.

Ukázka z díla:

Vyrazil jsem okensíc, když te s velkou motanicí
vstoupil starodávný havran z dob, jež jsou tak zásluně;
bez poklony, bez váhání, vznešeně jak pán či paní
usadil se znenadání v póze velmi výhružné
na poprsí Pallady – a v póze velmi výhružné
si sedl jen a víc už ne.

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

Lyrickoepická skladba básní. Žánrově jsou každá originál, tedy příběhy jako Zlatý kolovrat jsou spíše balady. Věstkyně je jasná pověst a Záhořovo lože je legendou. Celá Kytice, ne jenom první básně stejného jména, je dílem pozijním. Soubor dvanácti děl (plus Lilie, ta se udává zvlášť, kvůli svému zvláštnímu stavu).

Jazyk a slovní zásoba:

Úsporný jazyk, který zde budí napětí, je také jedním z hlavních rysů balad. Epický příběh je psán spíše kratšími větami. Citoslovce zde nahrazují slovesa. Básně jsou psány gnónickým veršem.

Zvukomalba – Vodník, „a na to pole podle skal zelený mužík zatleskal.“

Epiteton – Kytice, „Ve skrovnou kytici já tě zavážu, ozdobně stužkou ovinu.“

Anafora – Zlatý kolovrat, „Kde’s má Dorníčko! Kde jsi? Kde Jsi? Kde’s má roztomilá?“

Epifora – Svatební košile, „Co to máš na té tkaničce, na krku na té tkaničce?“

Epizeuxis – Holoubek, „Běží časy, běží, Všecko sebou mění.“

Apostrofa – Kytice, „Mateří-douško vlasti naší milé, Vy prosté naše pověsti.“

Metafora – Vodník, „ale kůra srdce tvého ničím neobměkla!“

Metonymie – Vodník, „Mladosti mé jarý štěp přelomil jsi v půli.“

Personifikace – Vodník, „Bílé šatičky smutek tají, v perlách se slzy ukrývají.“

Přirovnání – Vodník, „v sukničku jako z vodních perel, nechod, dceruško, k vodě ven.“

Stylistická charakteristika textu:

Rýmovaný text. Autor jednotlivé části rozdělil do pozic tak, ži vznikla zrcadlová souměrnost vlastností. Tedy Kytice a Věstkyně jsou o naději, Polednice a Vodník o nadpřirozených bytostech, které působí záporně, Poklad a Dceřina kletba jsou o narušení vztahu mezi matkou a dítětem, Svatební košile a Vrba o určité přeměně člověka, Zlatý kolovrat a Záhořovo lože mají hned několik společného; vina, pokání, vykoupení; Štědrý den a Holoubek jsou o lásce a smrti, Lilie se pak někdy dává na místo Vrby, kde také naplňuje příběh o proměně člověka, ale zpravidla se do této dvojice nezapočítává. Zrovna Holoubek je zároveň přesně v polovině, k čemuž mu dopomáhá bonusová třináctá povídka a představuje pomyslný přechod mezi novými a starými pověstmi.

Děj:

Kytice je příběh o naději. Matka zemře, děti jí oplakávají, tak se matka přemění na mateřidouškum aby jim mohla nadále být na blízku a mysticky ochraňovat.

Svatební košile představuje klasické poučení „Dej si pozor, co si přeješ, mohlo by se ti to splnit“. Dívka se modlí k paně Marii za svého milého, který odešel do války a kterého si chtěla vzít. Milý zařukal na dveře a vede jí do kostela. Na cestě jí nutí se zříct Boha a víry, hned několika způsoby. Ona vždy poslušně splní, jak žádá, s vidinou svatby. Nakonec jí však dojde, co se děje a před svým nemrtvým snoubencem se schovává v kostele. Tady je ještě menší zápas dobra se zlem, kdy se dívka k snoubenec oba snaží přesvědčit mrtvolu v kostele k poslušnosti. Nemrtvý k oddanosti a panna žádá Boha, aby ho nechal spát.

Vodník Dívka i přes matčiny varování jde k rybníku, kde ji chytí vodník a veme si jí za ženu. Dívka mu porodí dítě, ale stále je nespokojená. Žádá ho, aby se mohla naposledy vidět s maminkou. Vodník nakonec vyhoví, ale matka dceru přesvědčí, aby se už nevracela. Vodník burácí, vyhrožuje, ale dívka se nevrací. Tak jí jako poslední rozloučení nechá přede dveřmi dítě ve dví.

Záhořovo Lože je druhou nejdelší básní ve sbírce. Mladík byl otcem zaprodán ďáblu. S vírou v Boha se tak dává na cestu do pekla. Na této cestě potkává Záhoře, velkého loupežníka, který zabil všechny pocestné před ním. Mladík se s ním domluví, že když ho nechá jít, tak mu povypráví, jaké je to v pekle. Po roce se setkávají a mladík vypráví, jak sám Satan při výhrůžce křížem rozkázal ďáblu listinu vydat. Ten odmítl i po mučení. Až nakonec Satan rozkázal k něčemu, zvané „lože Záhořovo“. Loupežník se zděsí a odhaluje, že to on je Záhoř, pro kterého už tedy v pekle mají přichystané nejhorší mučení ze všech. Však i ďábel, který vydržel do té doby všechno, se zděsil a úpis vydal. Mladík mu radí, ať se dá na víru v Boha a prosí o odpuštění. Také zarazí jeho kyj do země a nařizuje, ať se kaje u toho kyje. Po letech se tam vrací jako biskup, Záhoř se mezitím proměnil v pařez. Ožívá při pohledu na mladíka, který už není mladíkem a tím jejich cesty končí dalším shledáním. Jejich těla se rozpadnou v prach a jejich duše se změní v bílé holubice směřující k nebi.

Kompozice, prostor a čas:

Žádný z příběhů nemá přesně určené období ani místo děje. I když většina se aspoň částečně odehrává na vesnici.

LITERÁRNÍ HISTORIE

Karel Jaromír Erben – život autora:

Vystudoval filozofii a práva, snažil se o obnovu českého ducha, tak sepisoval české pověsti. Také usiloval o rovnoprávnost s Němci. České pověsti sbíral na venkově, kam sám rád jezdil.

Další autorova tvorba:

Mezi další autorovu tvorbu patří Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních, České pohádky a Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských.

OSOBNÍ NÁZOR

Kytice, i když bravurně napsaná a jednotlivé balady jsou velice poutavé, je ještě zajímavější z historického hlediska. Příběhy jsou o individuální vině a určitěm nadpřirozeném, nepřiměřeném trestu, což je velice poutavá zápletk, která funguje.

Ukázka z díla:

Pro ukázkou jsem vybral Záhořovo lože

Rozlétil se satan a v zlosti své velí:
„Vykoupejte jeho v pekelné koupeli!“
Učinila rota dle jeho rozkazu,
připravila lázeň z ohně a mrazu;
z jedné strany hoří jako uhlí vznatý,
z druhé strany mrzne v kámen ledovatý;
a když vidí rota míru napládanu,
obrací směřinu opak do plamenů.
Strašlivě řve ďábel, jako had se svíjí,
a ho pak již smysl i cit pomíjí.
Tu pokynul satan, rota odstoupila,
a síla zas nová ďábla oživila.
Ale když propuštěn opět dýše lehece,
krví psané blány přec vydati nechce. –

Legenda je příběh světce, v českých zemích je význam legendy úzce spjat s katolickými příběhy o svatých mužích a jejich legendárních činech. Jinak celosvětově je definičně blíže pověsti. **Pověst** je příběh, který může být založen na pravdě (vyprávěc tomu alespoň věří), má blízko legendě i pohádce (ta ale na pravdě založená nebývá). Díky tomu, že pověsti jsou často o činech sedláků na vesnici je nemožné dostopovat jejich původ a zjistit, zda skutečně reálný základ mají. **Balada** je dalším druhem příběhu, který se vyznačuje určitou ponurostí a většinou nešťastným koncem.

Zvukomalba je hlásková nápodoba existujícího zvuku, nejčastěji citoslovce, „kykyryký“. **Epiteton** varianty *constans* pro ustálené přirovnání jako „zelený háj“ a *ornans* pro ozdobné přirovnání jako „zemřelá slova“. **Anafora** spočívá v opakování slov, či slovních spojení na začátku, proto *znovuvedení*. **Epifora** spočívá v opakování slov, či slovních spojení na konci, opak anafory. **Epizeuxis** spočívá v opakování slov, či slovních spojení hned po sobě, *připojení*. **Apostrofa** oslovení jiného diváka, než běžného, k nepřítomné či zemřelé osobě, neživé věci. **Metafora** přenášení významu na základě vnější podobnosti, třeba „zub pily“, či „kapka štěstí“. **Metonymie** přenášení významu na základě jiné, než vnější podobnosti, tedy „stráž – střežení“, „cestující“ a „*Praha* to neschválila“. **Personifikace**, *zosobnění*, nejobecněji přenos lidských vlastností na jiné, než lidské bytosti, či humanoidní zevnější abstraktních pojmů. **Přirovnání** dvou subjektů na základě určité vlastnosti. **Gnónický**, nadčasový, aktuální, neměnný, nepodléhající změnám v čase.

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

Próza a psychologický román

Figury:

„Bože můj,“ prosil, „ukaz mi cestu...“ (apostrofa)

„a až zítra, zítra si všechno... Kdy jste přijely, už dávno?“ (epizeuxis a aposiopese)

Tropy:

Byl chudý jako kostelní myš (přirovnání)

Ach vy milá, nespravedlivá srdce! (synekdocha)

Stylistická charakteristika textu:

Chronologický postup vyprávění děje er-formou od začátku do konce. Výjimkou jsou *retrospektivní sny a vzpomínky* u kterých chronologický postup neplatí a *vnitřní monology postav* u kterých se přechází do ich-formy. Text je rozdělen do **sedmi částí**, z nichž poslední je epilog.

Postavy:

Rodion Romanovič Raskolnikov – rozpolcená hlavní postava, jak už i trefně *jméno napovídá*. Jedná se o mladého muže, studenta práv, který žil dlouhou dobu v chudobě a celkově špatných podmínkách. Začal tedy hledat určitý ideál a napadla ho **teorie prosazení zločinu**, kdy všichni géniové museli spáchat zločin, díky omezenosti zákonů a prošlo jim to jen proto, že *dokázali, že mohou*. Jeho nálada byla velice proměnlivá a často vedl monology.

Dmitrij Prokofjič Razumichin – skrz na skrz dobrý člověk. Inteligentní, ale dobrý, díky tomu i trochu přihlouplý, protože *odmítá pochopit myšlení vypočítavých lidí*. Raskolnikovovi pomáhá od začátku do konce a nakonec se ožení s Raskolnikovou sestrou, protože k ní během knihy zahoří láskou.

Avdotja Romanovna Raskolniková – zkráceně Duňa, Raskolnikova sestra, která ho **bezmezně miluje** a pro zaručení zářné budoucnosti svému bratrovi, je ochotna vstoupit zcela dobrovolně i do manželství se zlým, však bohatým a vlivným mužem. I když se jí nedostalo vzdělání jako Raskolnikovi, tak je hned v několika chvílích ukázáno, že je **neméně inteligentní**, než její bratr.

Pulcherija Alexandrovna Raskolnikovová – - matka Raskolnika, starší venkovská žena. Svěho syna miluje a to jí činí *slепou k jeho problémům*. I když na konci je odhaleno, že přeci jenom **věděla více**, než kdy dala najevo.

Sofja Semjonovna Marmeladová – zkráceně Soňa, postava ze špatných poměrů, stejně jako Raskolnikov, kterou ale neopustila **pravá víra a odevzdanost k Bohu** a která nakonec Raskolnika **zachrání** právě díky Božímu učení.

Arkadij Ivanovič Svidrigajlov – stejně jako Soňa, i Svidrigajlov **ukazuje Raskolnikovovi zrcadlo**. Narozdíl od hodné Sofji, která stále věří v Boha a neopouští jí to dobré, představuje Svidrigajlov co se z Raskolnika stane, když svůj *hřích v sobě bude dusit*, či ho dokonce začne těšit. Bezvěrec jenž má na svém krku nespočet životů a nakonec to ukončí sebevraždou. Byl zamilován do Avdotji.

Porfirij Petrovič – velice inteligentní vyšetřující soudce, který Raskolnika prokoukne hned ze začátku a po celou knihu mu činí **mentálního protivníka**. Jejich dialogy jsou jedny z nejpovedenějších kousků.

Děj:

Příběh začíná u zdánlivě běžného dne v životě Raskolnika. Pořád rozmyšlí nad něčím, co je mu natolik *odporné*, že to neadresuje ani ve svých myšlenkách. Uvažuje co ho k tomu vedlo. Přitom **ochorí** a mysl se mu **zamlží**. O několika dnech, při kterých trpěl horečkou, ani neví a nakonec spáchá „to.“ Což je odhaleno, že se jedná o **vraždu** stařeny, která půjčuje peníze. Ukradne peníze, ale schová je a jde se dál kurýrovat ze své nemoci. Začíná **vyšetřování**, Raskolnikov je jeden z předních podezřelých. Do života se mu vrací matka a sestra, přicházejí i noví lidé. **Mezi nimi i Soňa**, která nakonec vyvede Raskolnika z temnoty, či **Svidrigajlov**, který po dlouhou dobu funguje spíš jako záhadná postava v pozadí.

Kompozice, prostor a čas:

První až šestá část se, s výjimkou vzpomínek a snových pasáží, odehrávají v Petrohradě, epilog pak na **Sibíři**. Doba se dá *odhadnout* na přibližně 2. polovinu 19. století.

Význam sdělení:

Zločin a trest je výstižným názvem pro celé téma. Spáchá zločin a následuje trest. Nejde mu uniknout, nejde jen o trest uložen soudem, ale o **trestání vlastním svědomím**, což je ukázáno hned na **několika postavách**, mezi nimi **hlavně Raskolnikov a Svidrigajlov**, kteří oba **zvolí rozdílnou cestu** ven. Zatímco Svidrigajlov podléhá a únik již **vidí jen v sebevraždě**, Raskolnikov znovu **nalezne Boha a lásku k lidem** (převážně k Soně).

LITERÁRNÍ HISTORIE

Fjodor Michaljevič Dostojevskij – život autora:

Ruský spisovatel, vystudoval vojenské technické učiliště. S celou svojí skupinou byl **odsouzen na smrt** vojenským soudem, trest jím byl změněn na nucené **práce na Sibíři**. Prošel peklem a nápravu **shledal v Bohu**. Ve svém okolí si všímal jen toho špatného, čehož také využíval ve svých dílech. Věřil, že spása se dá najít jedině v Bohu a to také hlásal dál.

Další autorova tvorba:

Mezi nejznámější díla patří Zápisky z mrtvého domu, právě Zločin a trest, Idiot Idiot, či Bratři Karamazovi

OSOBNÍ NÁZOR

Knihla je napsaná poutavě, postavy, které ani ve svých myšlenkách neadresují jádro myšlenky mají pro takové chování své důvody a nikoliv jen pro napětí čtenáře. Myšlenka je tu s námi věčně a Dostojevskij ji dokonale **jmenuje**.

Ukázka z díla:

Odraz dolehl přímo na temeno, její malý vzrůst tomu jen napomohl. Vykřikla, ale docela slabounce, a znenadání se schoulila k podlaze, ačkoliv ještě stačila zdvihnout obě ruce. V jedné pořád ještě svírala „zástavu“. Tu **uvidil vši silou ještě jednou**, zase tupým koncem a zase do temene. Krev vychlístla jako z převržené číše a tělo se zvrátilo naznak. Couvl před padajícím tělem a ihned se sklonil k její tváři: byla už mrtvá. Oči byly vytrštěné, jako by chtěly vylézt z důlků, čelo a celý obličej měla svrstělý a zakřivený křečí. Položil sekýru na zem vedle mrtvé a rychle, ale opatrně, aby se nepotřísnil prýstíci krví, strčil ruku stažené do kapsy, do pravé kapsy, z níž minule vytáhl klíče. *Byl naprosto přičitný*, mrákoty ani mdloby se o něj už nepokoušely, jen ruce se mu *porád ještě třáslý*. Později se upamatoval, že byl dokonce velmi vnitřně a obezřetný a že neustále dával pozor, aby se nepotřísnil...

Apostrofa – řečnická figura, ve které postava mluví k nepřítomné osobě. V tomto případě k Bohu. **Epizeuxis** – básnická figura, opakování stejného slova či slovního spojení. **Aposiopese** – literární pojem označující odmlku, nedokončení věty. **Synekdocha** – rétorická figura při níž se celek označí názvem jeho části, či část názvem celku. Spřízněná s metonymií. **Metonymie** – přenos označení. Nazvání objektu názvem jiného objektu, dle určité souvislosti.

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

Román, obsahuje hororové prvky

Stylistická charakteristika textu:

Text je rozdělen do dvaceti kapitol. Paralelní kompozice děje, kdy se takto seznamujeme se Sibyl Vaneovou a její rodinou. Autor na začátek ještě přidal **předmluvu**, která slouží jako jakýsi návod na pochopení jeho díla.

Postavy:

Dorian Gray – hlavní postava, jehož příběh sledujeme. Začíná jako nádherný a nezkažený mladý muž, ještě adolescent. Díky vlivům **svých, Basilových a Lorda Henryho** se ale postupně kazí, až spáchá dokonce i **vraždu**. Už od útlého věku se u něj projevuje narcisismus a během svého života se propadá stále hloubš *za honbou po potešení*. Stává se z něj proutník, narkoman a jeho osobnost upadá.

Basil Harvard – idealistický malíř, Graye si všimne jako jeden z prvních a **zamiluje se do něj**. I jeho nekonečné velebení Dorianovi osobností mohlo mít vliv na jeho budoucnost.

Lord Henry – manipulátor, miluje ovlivňovat okolí a sledovat jak se vyvine. To Lord Henry byl první, který Dorianovi nabídl svět potěšení a i když by si ho narcistický Dorian dost možná našel i sám, tak mu to nikdy nepřestal vyčítat. Během díla vystupuje jako filozof a inteligentní muž.

Sibyl Vaneová – první dívka, jež měla tu smůlu a zamilovala se do Doriana Graye. *Také první život, který kdy Dorian vzal* a který byl předzvěstí jeho dalšího počínání.

Děj:

Příběh začíná pohledem na místo Basila Harvarda, ke kterému na návštěvu přišel jeho přítel Lord Henry. Baví se o mladíkovi jménem Dorian Gray a tím uvádějí jeho charakter ještě před uvedením jeho postavy do děje. Po této první kapitole už se děj odehrává výhradně kolem Doriana Graye. Zamiluje se do Sibyl Vaneové, jen aby podlehl potěšení a nepřímou zavinil její smrt. Po této zkušenosti propadne požitkářství bohémského života a postupně se propadá. Tráví noci ve vykřičených domech a opiových doupatech, okolí se od něj distancuje a to celé zatímco na něm se **nezmění ani vráska**. Jeho modlitba vyřčena toho prvního dne u Basila Harvarda totiž zavinila, že všechny projevy stárí i morálního úpadku **mění podobu jeho obrazu** a nikoliv podobu Doriana samotného. Ten, co Doriana neviděl něco z toho dělat ani neuvěří, že ten mile vypadající adolescent je třicetiletý proutník závislý na opiu. Během tohoto morálního úpadku **zabije Basila Harvarda**, který namaloval obraz a v jeho očích to celé zavinil. I Lordu Henrymu vyčítá svojí situaci. Ale děj nikdy neurčil, *kdo ze tří mužů mohl za situaci Doriana Graye*, zda on sám, jeho přátelé, či všichni dohromady. A příběh končí, když se Dorian rozhodne **zničit obraz**, důkaz o jeho morálním úpadku a tím **zabije sám sebe**.

Kompozice, prostor a čas:

Většina děje, až na pár výjimek, se odehrává v Londýně. Doba je circa konec 19. století.

Význam sdělení:

Autor zde pojednává o muži, jenž se behlavě žene za potěšením a tím nezničí jen sám sebe, ale i lidi kolem sebe. I když hovoří o umění a krásě potěšení, tak mluví i o trestu, který má být očistou a kterému se Dorian ve své nepřírozenosti vyhýbá.

LITERÁRNÍ HISTORIE

Autor – život autora:

Oscar Wilde byl jistě geniální muž, který rád dráždil své okolí nemístními narázkama. Rád nechával své okolí v nejistotě, zda není homosexuál a to ho přišlo draho, když byl odsouzen za homosexualitu ke dvěma rokům těžkých prací. Po odsouzení trestu se už nikdy nedal zcela dohromady a umřel v bídě jen pár let poté.

Další autorova tvorba:

Mezi nejznámnější díla patří Jak je důležité míti Filipa, právě Obraz Doriana Graye, Strašidlo cantervillské, či Lidská duše za socialismu.

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

Když Oscar Wilde původně vydal Obraz Doriana Graye do novin, tak to jeho nakladateli přišlo až moc pohoršující a pozměnil či smazal asi 500 slov. Tento muž, Stoddart, mazal jak homosexuální, tak i heterosexuální narážky. Gray například o svých ženách dřív mluvil jako o milenkách, ale i jeho vztah s Basilem Harvardem byl hlubší.

Tato cenzura však nebyla konečná. Dílo se stejně setkal s kritikou a sám Oscar Wilde, když se dílo rozhodl vydat jako knihu, tak provedl autocenzuru. Pozměnil některé texty, přidal další tři kapitoly. Poslední kapitolu rozdělil na dvě. Přidal i předmluvu, která je jeho odpovědí všem kritikům původní, časopisecké, verze.

Stejně byl odsouzen ke dvěma letům nucených prací a právě toto dílo bylo použito jako jeden z důkazů, že má homosexuální sklony.

Aktuálnost tématu a zpracování tématu:

Bohémský život se vyskytuje stále a i když už se homosexualita nevnímá jako problém, tak přehnané požitkářství ano. Oscar Wilde představuje osobu Doriana Graye bravurně a je až hrůzostrašné sledovat, jak jednoduše se dají zničit životy lidí kolem sebe, když je člověk jen trochu neohledupný. Vlastně se člověk může do Doriana Graye poměrně snadno vcítit a to to horší dopad na čtenáře má, když najednou vidí dopady jeho chování.

OSOBNÍ NÁZOR

Wildeovo dílo mě chytilo a až do konce mě nepustilo. Nabídlo mi nový pohled na svět kolem sebe, i lekci, kterou by si měli poslechnout všichni. Naprosto rozumím, proč je Obraz Doriana Graye jednou z nejdůležitějších literatur své doby.

Ukázka z díla:

„Ty nechceš, abych se s ním setkal?“

„Ne.“

„Pan Dorian Gray je v ateliéru, pane,“ pravil komorník, vstupující do zahrady.

„Ted má představit mušá,“ řekl lord Henry se smíchem.

Malíř se obrátil k sluhovi, který tu stál a pomrkával ve slunečním světle. „Požádejte pana Graye, aby počkal, Parkere. Ze příjdu za okamžik.“ Sluha se uklonil a vrátil se po pěšině. Basil se zahleděl na lorda Henryho. „Dorian Gray je můj nejdražší přítel,“ řekl. „Má prostou a krásnou povahu. Tvoje teta ti o něm rekla pravdu. Nežaluje ho. Nemá se ho ostyditi. Tedy sluh byl správně. Svět je veliký a je v něm plno skvělých lidí. Neodved mi tedy jedinou bytost, které moje umění vděčí za veskeré kouzlo, co v něm je. Závisí na něm můj život umělce. Na to nezapomeň. Harry, důvěřuji ti.“ Mluvil velmi zvolna a zdálo se, že se ta slova z něho derou téměř proti jeho vůli.

„Co to říkáš za nesmysl!“ řekl lord Henry s úsměvem, a uchopiv Hallwarda pod paží, téměř ho vlekl do domu.

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

Prozaické epické dílo, dobrodružný román, konspirační thriller s detektivními prvky.

Literární směr:

Kniha patří do populární (až konzumní) literatury postmodernismu, která kombinuje fakta a fikci. Někdy se řadí jako samostatný směr navazující na postmodernismus.

Jazyk a slovní zásoba:

Dynamický a čtivý text s důrazem na akčnost. Text je naplněn odbornými termíny, převážně z okruhů umění, historie a náboženství, ale ve srozumitelných kontextech.) Z cizích jazyků se zde vyskytuje francouzština a latina. Teasing zase hovoří staroangličtinou.

Stylistická charakteristika textu:

Autor využívá spíše kratších vět, pro udržení dynamiky. Často se vyskytují zvraty.

Postavy:

Robert Langdon – profesor náboženského symbolismu. Je znenadání zavolán na místo činu, kdy se dovídá, že zemřel jeho kolega z oboru. Stejně jako se mu to již stalo v minulosti, je zatažen do víru událostí, se kterým má pramálo společného. Či v to alespoň věří. S tím, jak odkrývá záhady kolem Jacquese Saunièra, tak se dozvídá i důvod, pro jeho zapojení do událostí.

Sophie Neveuvová – policejní kryptoložka, se kterou se Langdon setkává na místě činu. Varuje ho i před skutečností, že na něj Fache chce vraždu hodit. Přiznává, že je vnučkou pana Saunièra a že má klíč k vyřešení hádanek. Ani ona ale netuší rozsah konspirace, kterou se chystají odhalit.

Sir Leigh Teabing / Učitel – z prvu se tváří jako pomocník hlavní dvojice. Bohatý britský historik, gentleman ze staré školy, který je nadšen z představy hledání Svatého Grálu a nezištně jim pomáhá. Později se ukazuje, že to on, v roli takzvaného Učitele, dal věci do pochybu. Neplánoval tedy, že ho Langdon sám vyhledá, tím mu to značně usnadnil, ale to on může za vraždy a pro posedlost Grálem se obrátí i proti Langdonovi.

Silas – tragická postava. Retrospektivně sledujeme jeho mládí. Jak ho týrali. Jak se ho ujal Aringarosa. Jak zasvětil celý svůj život službě muži, který vůči němu jako jediný projevil lítost. Aringarosa svého „Božího válečníka“ svěřil do služby Učiteli. A tak se Silas hned při několika příležitostech střetl s Langdonem.

Bezu Fache – kapitán francouzské policie. Člen Opus Dei. Biskup Aringarosa ho přesvědčil o Langdonově vině a svěřil mu za úkol jeho dopadení. Jinak poctivý policista, na Langdonovu stopu se nedal kvůli korupci, ale kvůli důvěře ve slovo Božího služebníka.

Jacques Saunière – kurátor Louvru, velmistr Převorství sionského, dědeček Sophie Neveuvové, historik a symbolog. Se svojí vnučkou měl složitý vztah. Langdona pověřil zachováním tajemství poté, co věřil, že tajemství, aspoň jeho část, už odhalil, díky poznámce v jeho knize, kterou poslal Saunièrovi na přečtení.

Biskup Manuel Aringarosa – biskup Opus Dei. Pro svou organizaci je schopen zajít do extrémů. Je manipulativní (Bezu Fache), stejně se ale nechá zmanipulovat (Učitelem).

Děj:

Ocitáme se v Louvru.

Kompozice, prostor a čas:

xXx

LITERÁRNÍ HISTORIE

Autor – život autora:

xXx

Vlivy na dané dílo:

xXx

Další autorova tvorba:

Mezi nejznámější díla patří xXx

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

xXx

Aktuálnost tématu a zpracování tématu:

xXx

Kontrola faktů:

Opus Dei – xXx.

Převorství Sionské – xXx.

OSOBNÍ NÁZOR

xXx

Ukázka z díla:

Langdon nemohl odtrhnout oči od fotografie, kterou držel v ruce, a pocítil neurčitý strach. Obrázek byl příšerný a hluboce podivný, vyvolával zneklidňující dojem jakéhosi *déjà-vu*. Více než před rokem Langdon obdržel fotografii těla s podobnou žádostí o pomoc. O čtyřicet hodin později ve Vatikánu málem přišel o život. Tento snímek byl naprosto odlišný, a přece na něm bylo něco povědomého. Policista se podíval na hodinky. „Můj kapitán vás očekává, pane.“ Langdon ho sotva slyšel. Očima se vpíjel do obrázku. „Ten symbol tady, a to, jak podivné je to tělo.“ *Neumím si představit, kdo může tohle udělat jinému člověku.* Policista vypadal zachmuveně. „Vy to nechápete, pane Langdone. To, co vidíte na té fotografii...“ Odmíchl se. „*Mon-sieur Saunière a-t-il un tel ami?*“

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

Epický román, sci-fi s utopickými prvky, které ale kritizuje.

Literární směr:

Realistický román s antiutopickým dějem a prvky satiry.

Jazyk a slovní zásoba:

Román je psán jednoduchým a spisovným jazykem. Speciálním prvek zde činí „novomluva“, tedy soubor speciálních slov, sloužících jako ukázka potlačování. Orwell při scénách dbá na popis detailů.

Stylistická charakteristika textu:

Text je pevně rozdělen na tři části. Děj je vyprávěn er-formou se zaměřením na Winstona. Text je pesimistický, čtenář jasně cítí, co cítí Winston ⇒ útlak, beznaděj, naprosté pohlcení.

Postavy:

Winston Smith – hlavní postava, takzvaný every-man archetyp. Člen Vnější strany. Pracuje na Ministerstvu Pravdy, falšuje historické záznamy, stejně jako noviny. Přesto ale doufá ve svobodu. Je inteligentní, ale ne prohnaný. Je zranitelný, ale ne slabý. Prostě přežívá.

Julia – romantický interest pro Winstona. Prosazuje životní styl tichého odporu. Pragmatická a hedonistická. Kdy umí jít proti systému v malých věcech, ale nevidí smysl v organizovaném odporu.

O'Brian – Winstonův protipól. Winston z něj cítí, že ten jediný mu porozumí. A on mu skutečně rozumí. Ale opačně. A chce ho dostat na svojí stranu.

Velký bratr – archetyp totalitního mocnáře. Není jasné, zda takový člověk existuje, či zda jde o další předmět moci Strany. Jedná se o velkého a oslavovaného vůdce Strany. Ať je to s jeho existencí jakkoli, nyní je nesmrtelný a nezničitelný.

Emmanuel Goldstein – základ v reálném člověku. Strana jeho památky využívá jako symbol zbytečného odporu. Goldstein vede takzvané Bratrstvo proti Straně, ale prohrává. A jakýkoli problém uvnitř Strany padá na jeho hlavu. On za to může. Ukažme si na něj.

Pan Charrington – Může za finální dopadení Julie a Winstona. Poskytl Winstonovi bezpečné útočiště. Pocit odporu ke straně. A byl to on, kdo celou dobu pracoval pro Stranu. A jakékoli Winstonovi pokroky hlásil.

Děj:

Příběh sleduje Winstonův běžný život a seznamuje nás s životem v Oceánii. Jedné ze tří supervelmocí. Možná je rok 1984, možná ne. Informace drží Strana a ani její členi k nim nemají přístup. První výraznou změnou je, když se Winston dá dohromady s Julií, do které se dle vlastních slov zamiloval. Winston konečně vzdoruje Straně. S Julií zažívá fyzické potěšení, které Strana zakazuje. Začíná si víc věřit. Užívá si života. Druhou výraznou změnou je, když Winstona s Julií dostihne Psychopol a následně jsou mučeni na Ministerstvu Lásky. Všechny iluze jsou rozbity. Strana je všudypřítomná. Věděla o každém Winstonově kroku. Užíval si pouze za jejího dohledu. Došel jen tam, kam měl dovoleno. Jeho odpor byl jen iluzí. Děj končí kompletním obratem Winstonovi osobnosti. Kdy se kompletně podvolí Straně.

Kompozice, prostor a čas:

Většina příběhu se odehrává v Londýně, ve státu zvaném Oceánie. Mohl by být rok 1984, i když to není jisté. Během příběhu je pár vzpomínkových sekvencí a informativní pasáž v podobě Knihy, kterou Winston čte. K tomu je příběh doprovázen Winstonovými monology, které umožňují nahlédnout do psychiky člověka pod kontrolou Strany.

Význam sdělení:

Autor varuje před technologií a čeho by byla schopna ve špatných rukou. Varuje před totalitním státem a jaké kontroly by byl schopen s pomocí moderních technologií.

LITERÁRNÍ HISTORIE

Politická situace:

Autor napsal svůj román po dvou světových válkách, v období velkého technologického rozmachu. Svět byl nestálý, v chaosu a do toho zažili největší rozkvět techniky za posledních několik staletí. Pro románovou totalitní nadvládu ho inspiroval socialismus v SSSR.

Eric Arthur Blair – život autora:

Dle některých zdrojů nejvlivnější esejista své doby. Narodil se v chudém prostředí. Odtud to zaměření na nejspodnější vrstvu. Svůj pseudonym si vymyslel dle názvu řeky v místě, kde bydlel. Svoji tvorbou se snažil upozornit na stav, ve kterém se svět nachází a mohl by se nacházet, pokud bude pokračovat směrem, kam míří.

Další autorova tvorba:

Mezi nejznámější díla patří Farma zvířat, Cesta k Wigan Pier a Hold Katalánsku.

Aktuálnost tématu a zpracování tématu:

Témata jako cenzura, války za mocí, technologická nadvláda, sledování, ztráta soukromí a další, jsou stále aktuální, ne-li ještě více, než v minulosti.

OSOBNÍ NÁZOR

Román mistra Orwella jsem měl problém ocenit. První dvě části byly natolik zmatečné a ploché, že můj názor byl spíše negativní. Ale třetí část byla schopná zodpovědět každý můj problém (či na mě zapůsobila O'Brienova převýchova a já si vyvinul dípsych) a během posledního sta stránek se můj postoj otočil o 180 stupňů.

Teď ještě s delším odstupem, kdy kontroluji své spisy a opravuji chyby, kterých jsem se dopustil, tak musím říct, že je Devatenáct set osmdesát čtyři vynikajícím románem. Dopustil jsem se té chyby, že jsem psal soudy, zatímco jsem byl pln emocí z románu samotného. A i když to nebyla chyba ve smyslu chyby, protože ve mě román vyvolal přesně ty pocity, o kterých věřím, že je autor zamýšlel vyvolat, tak jsem kvůli tomu hodnotil román, stejně jako pana Blaira, až moc přísně.

Ukázka z díla:

Winston viděl O'Briena možná tucetkrát během právě tolika let. Silné ho to k němu táhlo, nejen proto, že ho zaujal rozpor mezi O'Brienovým ulhaseným chováním a jeho zápasnickou konstitucí. Mnohem spíš to způsobovala skrytá víra – nebo možná ani ne víra, pouze naděje –, že O'Brienova politická uvědomlost není bez vady. Cośi v jeho tváři to neodbytně naznačovalo. A třeba se mu ve tváři neodrážela ani neuvědomlost, nýbrž jen inteligence. Ale tak či onak působil dojmem člověka, se kterým se dá mluvit, pokud se vám nějak podaří obelstít telestěnu a zastihnout ho o samotě. Winston si tuhle domněnku nikdy ani v nejmenším nezkoušel ověřit; nebylo totiž ani možno jak. V tu chvíli O'Brien pohlédl na hodinky, zjistil, že se blíží jedenáct nula nula, a evidentně se rozhodl zůstat v Archivním oddělení, dokud Dvouminutovka nenávští neskončí. Usadil se na židli v téže řadě jako Winston, o pár míst dál. Mezi nimi seděla drobná, písková blondýna, která pracovala v kóji vedle Winstona. Tmavovláška se uvelebila přímo za ním. Vzápětí se z velké telestěny na konci místnosti vydral příšerný, řezavý jek, jako by se nějaký obudný stroj točil bez mazání.

archetyp – soubor vlastností vytvářející známou postavu ⇒ postava rozpoznatelná svým chováním napříč příběhy; every-man – archetyp běžného člověka potkajícího se s běžnými problémy svého světa; pragmatismus – klade důraz na praktické důsledky myšlení a jednání; hedonismus – považuje slast za nejvyšší dobro a cíl lidského života; antiutopismus – literární směr, který zobrazuje negativní vizi budoucnosti, často s totalitním režimem; Novomluva – umělý jazyk vytvořený totalitním režimem s cílem omezit myšlení a vyjádření; Dípsych – schopnost udržet současně dvě protichůdné myšlenky a věřit v obě.

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

epická próza, **novela**

Literární směr:

Kafkovo dílo je výjimečné. Pochází z prostředí, které prolínalo vícero směrů a Kafka to dotáhnul o úroveň výše. I když se dílo dá radit do **expresionismu**, tak k jeho motivům více sedí **existencialismus**. Jedná se o dílo, jenž vyjadřuje vnitřní pocity muže, který se i díky *odcizení* od sebe samotného ocitl v této absurdní situaci. A díky své proměně se odcizil i od své rodiny a nezbylo mu nic jiného, než uvažovat sám nad sebou.

Jazyk a slovní zásoba:

Spisovný a formální jazyk. Věcný k popisu tak absurdních situací. Autor svojí slovní zásobou popisuje *pocity odcizení, úzkosti a bezmoci*.

Stylistická charakteristika textu:

Strohý a detailní popis hmyzího těla a Řehořova pokoje. **Absurdní situace** věrná Kafkově jménu, popsána věcně, jako by se nic nedělo.

Postavy:

Řehoř Samsa – pracovitý mladý muž, jen pracuje aby *uživil svojí rodinu*. Absurdně se z něj *stane škůdce*, rodina na něj postupně zanevře a Řehoř umírá.

Matka – slabá ale milující matka. Řehoře se dlouhou dobu zastává, dokud se nepřesvědčí, že to stvoření *není její syn*.

Otec – na Řehoře zapomíná jako první, kvůli synově neschopnosti se musí vrátit do práce. I když Řehoře prvně do práce nutil s tím, že sám už pracovat nemůže.

Sestra Markéta – o bratra se jako jediná stará, opravdu se snaží. *Cítí to jako povinnost* se o něj starat i v jeho stavu. Ale čas i jí otupí a i jí se stává přítěží.

Služka – najatá služka, o Řehoře se stará, kdy už nikdo jiný do jeho pokoje nechodí. Stará se o něj až roboticky, ale stará. Je to i ona, kdo *odklídí jeho mrtvé tělo*.

Prokurista – pracovník z Řehořovi staré práce, který se za ním hned první den staví, aby ho přinutil jít pracovat. Od svého cíle ustupuje, když se přesvědčí o jeho situaci.

Nájemníci – když Řehořova rodina trpí na nedostatek peněz, pronajme část svého obydlí třem mužům. Řehoř je vyděsí a oni utečou bez placení. Je to i tato událost, která přesvědčí Řehořovu rodinu, že *není ničím víc, než přítěží*, které se musí zbavit.

Děj:

Příběh začíná krátce po Řehořově metamorfóze v obludného škůdce (německy „ungeheueres Ungeziefer“). Řehoř se nestará o to, co se stalo s jeho tělem. Proč má *tolik končetin*. Proč má tak *zuláštní proporce*. Proč jeho *záda připomínají krunýř*. Stará se pouze o to, jak se v jeho stavu **dostavit do práce**. Během následujících pár desítek minut ztrácí i poslední zbytky lidskosti, kdy už déle ani **není schopen komunikovat**. Jeho rodina a prokurista ho nalézají v jeho momentálním stavu. Během následujících dní se otec musí vrátit do své práce, sestra se stará o Řehoře a matka lamentuje nad neštěstím, co je postihlo. Není schopna se podívat na to, co se z jejího syna stalo. To vede i k situaci, že když se Řehoř jednou omylem nechá zahlédnout, tak matka omdlí a otec, myslí si, že se Řehoř dopustil na matce násilí, **syna ošklivě poraní**. Aby vydělali peníze, pronajmou část bytu třem pánům. Jednoho večera jim Markéta hraje hudbu a Řehoř se musí jít podívat. Vyděsí nájemníky a ti utečou bez placení, což **rodinu ještě více obrátí proti Řehořovi**. Rodině se začíná dařit i bez Řehoře. Na předchozí hlavu rodiny začínají *vzpomínat se záští*. Najmou se dokonce i starou služku a ta se o Řehoře jakž takž stará. Rána způsobená jablka, jenž po něm otec hodil, se mu nelepší a Řehoř slábne. Nakonec umírá, služka odklídí jeho tělo a rodina **spokojeně vykračuje vstříc lepším zítkům**.

Kompozice, prostor a čas:

Novela je rozdělena do tří celků. Navazujících chronologicky na sebe. První pojednává o **Řehořově proměně** a reakcích rodiny. Druhá pak ukazuje **Řehořovo odloučení** a odcizení rodiny od něj. Třetí pak vyústí do **Řehořovi smrti**. Dílo se odehrává v bytě Samsových, kdy většina příběhu je uzavřena pouze mezi čtyřmi stěnami Řehořova pokoje, což ještě více podtrhuje odloučení a uzavření mladého Samsy.

Význam sdělení:

Kafkova **Metamorfóza** je jedním z těch příběhů, co diváka vezme na absurdní cestu do autorova nitra.

Jedná se snad o příběh **muže v depresích**, který se zprotivil sám sobě a rodina ho pouze využívala? Či se mladý muž odcizil sám sobě natolik, že se přeměnil ve škůdce a odcizení rodiny si zavinil sám svým přístupem k životu? Měla se Řehořova rodina více snažit porozumět jejich synu, když ani nevěděli, zda to je Řehoř? Nebo měl Řehoř odejít pryč, do neznáma, a nechat jeho rodinu jejich spokojenému žití?

LITERÁRNÍ HISTORIE

Politická situace:

Rakousko-Uhersko jako státní celek, složen z patnácti výrazných a mnoho dalších minoritních národností, čelil značnému **vnitřnímu napětí** a **národnostním rozdlílům**. Ty byly znatelné hlavně v multikulturních místech, kterými byli významná města, kam se řadila i Praha. 20. století zároveň bylo stoletím **technologického a sociálního pokroku**. Což lidem vzalo jistoty a vzbuzovalo skepsi.

Základní principy fungování společnosti:

Praha jako jedno z významnějších měst Rakouska-Uherska, se stalo centrem kultury, kde se prolínaly vlivy hned z několika směrů. Kafka byl součástí pražských spisovatelů, mezi kterými převládala pesimismus vůči společnosti.

Franz Kafka – život autora:

Syn bohatého židovského obchodníka, se kterým ale *měl složitý vztah*. Po vystudování práv se stal úředníkem v pojišťovně, práce ho nenaplnňovala, připadala mu **byrokratická**, ale dodávala mu životní jistotu. V jeho dílech se odrážela témata odcizení, izolace a právě absurdity byrokracie.

Další autorova tvorba:

Mezi nejznámější díla patří **Proces**, **Zámek** a **Amerika** (druhým názvem **Nezvěstný**).

OSOBNÍ NÁZOR

Příběh byl čtivý. Díky autorově averzi k zodpovídání otázek jsem do konce hltal každou větu, doufajíc, že dostanu odpověď aspoň na jednu ze svých otázek. To se sice nestalo, ale to příběhu neubírá na kvalitě. K mému nesouhlasu to funguje. A funguje to až moc dobře. Nemělo by, ale funguje. Zároveň mě zaujalo, jak se tam vlastně nikomu nedá nic vytknout. Člověk se může zastávat Řehoře a vyčítat jeho rodině jejich přístup k němu. Ale oni nevěděli, zda to vůbec je on. Či mu může člověk vyčítat, že byl pro rodinu, o kterou se dříve staral, stal přítěží, ale nic jiného se ani dělat nedalo.

Ukázka z díla:

Největší okamžité zlepšení situace jim ovšem jisté snadno přinese změna bytu; vezmou si teď menší a levnější a přitom lépe položený a vůbec praktičtější byt, než je nynější, který vybíral ještě Řehoř. Jak si tak povídali, zadívali se pan a paní Samsovi na svou čím dál čilejší dceru a skoro zároveň je napadlo, jak za poslední dobu přes všechno soužení, od něhož jí pobledly tváře, rozkvetla v krásnou a kyprou dívku. Umkli, a dorozumívajíce se skoro nevědomky pohledy, pomysleli si, že bude teď načas, aby pro ni také vyhledali hodného muže. A připadlo jim jako potvrzení jejich nových snů a dobrých úmyslů, když u cíle jejich cesty dcera první vstala a protáhla své mladé tělo.

Expresionismus – snaží se vyjádřit vnitřní prožitky a emoce člověka deformací reality; **Existencialismus** – zdůrazňuje individuální existenci, svobodu a odpovědnost člověka v absurdním světě; „Ungeheueres Ungeziefer“ – ohromný/obludný/nestvůrný/strašlivý ↔ hmyz/havět/škůdce/breberka ⇒ v dokumentu jsem se rozhodl pro varianty **hmyzu** a **škůdce**, oproti v češtině používanější variantě o **brouku**.

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

epická próza, novela

Literární směr:**Literární moderna** – vyskytuje se zde převážně *impresionismus*, *dekadence*, *symbolismus* a *realismus*.**Jazyk a slovní zásoba:**Přelom *19. a 20. století*, buřiči psali spisovným jazykem i když ne tak květnatým jako modernisté. Personifikace, metaforý, řečnické otázky, citově zabarvené výrazy, přímá řeč.**Stylistická charakteristika textu:**

Dílo je psáno spisovným jazykem, i když prostším. Poetické vyznění, využití básnických figur. Autor zde využívá vyprávěcího, popisného a úvahového stylu.

O dílePůvodním názvem **Pravdivý příběh**, pod kterým vycházel v časopise *Lumír*. Knižní verze je o dvanáct let mladší a přepracovanou verzí. Krysař vyšel i jako muzikál od Daniela Landy.

Námětem je jistě legenda o Krysaři, ze 13. století. I když tato legenda pojednává o trochu jiné zápletkce. Tady Krysař z Hammeln odvede všechny děti.

Postavy:**KRYSAŘ** – samozvaný nikdo; tulák; muž *bez minulosti, bez budoucnosti*. Přichází do Hammeln jako pocestný, bere zakázku na **zbavení města krys**. Měšťané jsou k němu zdrženliví, je nový a trochu zvláštní. Jedinou výjimkou je mladičká Ágnes, která se do pocestného zamilovává, stejně jako on do ní. Je to Krysař, který vede všechny občany Hammeln jako prosté krysy **vstříc jejich zkáze**.**ÁGNES** – hlavní část *milostného trojúhelníku*, na který se *Dyk* ve svém díle soustředil. Mladá, vášnivá, krásná, nadějná. Dobrá partie pro kohokoli ve městě, to je i důvod, proč je zasnoubená za Kristiána, dědice bohatého kupce. A je to i důvod, proč se do ní zamiluje i takový vlk samotář, jakým je Krysař. A ona se zamiluje do Krysaře, i když *není schopna zrušit zasnuby*. Jako jediná je otevřeně myslí, nebojí se Krysaře, nebojí se venkovního světa.**KRISTIÁN** – snoubenec Ágnes, zvaný dlouhý Kristián, pohledný mladý muž, navíc dědic velkého mění – sám představuje dobrou partii. S Krysařem se pouze mívá, když má ale pocit, že Ágnes ztrácí, pojistí si jí **dítětem**.**RADNÍ** – dvojice mužů, *Gottlieb Frosch* a *Bonifác Strumm*. Jsou zosobněním měšťanů obchodního města Hammeln. Jestli občan nedůvěřuje cizinci, oni jím prakticky opovrhují. Jestli občan myslí jen na peníze, jim se o nich zdají **sny** celé noci. Oni, jménem celého města, najmou Krysaře na zbavení města krys. A jsou to oni, kteří mu, jménem celého města, **odmítnou vyplatit** slíbenou odměnu. **Oní představují krysy**, zkažené měšťáky a oni představují své město.**MAGISTR** – *faustovský motiv*, perfektně věří svým sebeklamům a věří, že za jeho moc může jeho mocný pán. Nabádá Krysaře k tomu, aby využil plné síly své píšťaly na krysy.**SEPP JÖRGEN** – asi nejzáhadnější postava knihy. Pomalu chápe, vše mu dojde až následující den, moc mu to nemyslí, lidu Hammeln je pro smích. Děvčata si z něho utahují, lidé ho ignorují či urážejí. A je také jediným, kdo unikne Krysařově hněvu, kdy namísto následování jeho vábení se rozhodne **postarat o plačící nemluvně**.**Děj:**Krysař vstupuje do města, aby ho zbavil krys. Zamilovává se do krásné Ágnes. Zbaví město krys a nedostává zaplaceno, stejně ale plánuje odejít. Vrací se kvůli Ágnes, **nedokáže jí opustit**. Potkává Magistra Faustuse, který ho nabádá k využití píšťali. Ágnes si užívá romáнку s Krysařem, dokud si jí Kristián nevezme za svou. Než mu porodit dítě, vezme si mladičká Ágnes život. Krysaře tato zpráva zdrtí a rozhodne se zbavit **město krys**, tentokrát opravdu **všech**. Zapíská mocně na svojí píšťalu a krysy jdou, odcházejí ze svých příbytků, zanechávají rozdělané práce, berou svoje děti a jdou. Všechny Hammelské krysy táhnou za písní Krysařovi píšťaly.**Kompozice, prostor a čas:**Příběh se odehrává v hanzovním městě Hammeln, legenda kterou se **Dyk** inspiroval je datována do 13. století, ale století ve knize určené není. Dílo sestává z 26 kapitol, chronologicky poskládaných, s občasnými zmínkami o událostech minulých.**Význam sdělení:**

Linka o Krysaři se dá chápat snáze. Město s prohnilými lidmi dostane, co si zaslouží. Kritika povrchního měšťáctví.

Zajímavější je linka, která tento základní příběh upozadila. Milostný trojúhelník Krysaře, Ágnes a dlouhého Kristiána. Příběh muže, který nevěřil, že může milovat a že může být milován. Příběh ženy, která si nemohla vybrat. A příběh muže, co si myslé, že si vybrat může. Krysař si stále nalhával, že mu na Ágnes nezáleží, že je mu jedno, jak a s kým skončí, že může odejít. A v tomto byl stejný jako Magistr Faustus, ne v pekelné moci, ne v alianci s peklem, ale v sebeklamu.

LITERÁRNÍ HISTORIE

Viktor Dyk – život autora: Viktor Dyk byl významným prozaikem a básníkem první poloviny 20. století. V mládí součástí *anarchistických buřičů*, přičinil se i ke časopisu *Lumír*. Později v životě se naklonil spíše k nacionalistickému pohledu na svět a stal se z něj i významný politik.**Další autorova tvorba:**

Mezi nejznámnější díla patří Zmoudření Dona Quijota, Devátá vlna a Od brány pekelné.

OSOBNÍ NÁZOR

Viktor Dyk vzal starou legendu, přikrášlil ji pro moderní literaturu a přidal k ní milostný trojúhelník. Je to metoda, která funguje, povídka je čtivá a aby nebyl konec tak předvídatelný, tak Krysařův hrůzný čin povýšil ještě na další úroveň. V celém mém počínu jsem se nezmiňil o vnitřních dialogích postav a trefně položených řečnických otázkách vypravěče/spisovatele a přitom toto jsou za mě přednosti knihy. Ano, Dykovu novelu mohu jen doporučit.

Ukázka z díla:

*Krysař vede lid z Hammeln do propasti na hoře Koppel:*Lid z Hammeln šel za svým chmurným a zamýšleným vůdcem, za velitelskou a mocnou **poslu jeho píšťaly**. Strhovala svým zvukem a vábila dál. Dál, až k bráně...

Klopýtali cestou necestou, padali, aby vstali a šli dále. Slyšeli jen krysaře a viděli jen krysaře. A jak kráčeli, náhle se před nimi otevřela propast. Krysař stál nad propastí, chmurnější, velebnější. Mocně a slavně zněla píšťala.

Nikdo z Hammeln se před branou nezastavil. Nikdo, kromě Seppa Jörgena, zamýšleného nad hladinou řeky. Všichni prošli za zvuků píšťaly s důvěrným úsmevem a rozeplatou náručí: Oh, sedmihrádká země! Všichni prošli a nízeli bez hlasu. A chmurný a němý vůdce pískal a pískal. Dav řídil za zvuků krysařovy písně; posléze krysař nad propastí osaměl -

Vzpomněl na „ano“ řečené jarního večera. Vzpomněl si na Agnes, která ho předešla, ale kterou bylo možno dohonit. Naklonil se nad propastí.

Bylo ticho, zvláštní ticho. Píšťala vypadla z krysařových rukou. **Jeho píšťala znamenala zvrat**.

Její zvuky jako by ještě doznívaly v pádu: její zvuky vedly krysaře, jako vedly dav - "Ano,"odpovídal krysař němě propastí. A také on hledal bránu.

Tak odešel krysař a ostatní z Hammeln: není však jisté, došli-li do země sedmihrádké.

Legenda – epický literární žánr pojednávající o životě mučedníka; **Literární moderna** – literární směr konce 19. století – vyznačuje se hlavně odstupem od realismu a důrazu na jedince; **impresionismus** – požitek z daného okamžiku; **dekadence** – úpadek, rozpad; **symbolismus** – abstraktní myšlení přes skryté významy; **realismus** – věcnost bytí, správné poznání věcí samých; **Lumír** – časopis snažící se povznést českou literaturu o překlady zahraničních děl i vydávání děl českých zahraničím inspirovaných; **buřiči** – „básníci života a vzdoru“, literáti inspirovaní filosofií **Friedricha Nietzscheho**, opovrhovali společností, jejím konzervatismem a uzavřeností.